

2 НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТА.

Місто, як феномен соціально-економічної активності людини, являється разом з тим і специфічним середовищем його проживання. Воно включає всі зовнішні по відношенню до людини або суспільства об'єкти, які забезпечують умови його існування і так чи інакше впливають на неї. Термін “навколишнє середовище” (англ. environment, нім. Umwelt, тобто зовнішній світ, укр. *довкілля*) прийнято застосовувати тільки по відношенню до людини або людському суспільству. Стосовно до інших організмів використовують поняття “зовнішнє середовище”, “середовище проживання”. Застосування терміну “навколишнє середовище” безвідносно до суб'єкта (тобто навколишнє середовище може бути тільки чиєсь також являється безглуздом).

Навколишнє середовище міста (синоніми - *міське середовище, урбанізоване середовище*) – це частина географічної оболонки (глобального середовища проживання людини і всіх інших живих організмів), обмежене територією, зайнятою містом, його пригородами і зв'язаними з ними інженерними і транспортними спорудами. Міське середовище включає в себе природні і штучні компоненти, а також людей і їх соціальні групи.

Природні компоненти представлені фізичними тілами і полями, які являються об'єктами фізичного середовища проживання, відмінними від людини організмами, що являються об'єктами біотичного середовища проживання.

В свою чергу, *фізичне середовище проживання* підрозділяються на повітряне, водне, геологічне середовище. Фізичне середовище інакше називається *абіотичним*.

Склад біотичного середовища, а також роль живих організмів в житті міста і аспекти взаємодії людини з живими компонентами висвітлені в розділі 5.

Штучні компоненти – це фізичні або духовні об'єкти: предмети, засоби і результати діяльності людини як пізнавальної субстанції. Сюди відносяться не тільки житло, виробничі, ділові і культові будинки, споруди, системи комунікацій і життєзабезпечення, знаряддя виробництва і предмети домашнього побуту, технічні засоби пересування, енергоносії і харчові продукти, а також відходи виробництва і життєдіяльності (об'єкти штучного техногенного середовища), але і об'єкти духовно – культурного середовища – результати проявлення людського духу, як виражені в матеріальній формі (книги, твори живопису, музики, скульптури, архітектури, драматургії, фото- і кінематографії і т.п.), так і не існуючі в матеріальній формі (ідеї, знаки).

Накінець, *люди*, об'єднані в статтевовікові, психологічні, соціальні, професійні і етнокультурні групи, також являються компонентами міського середовища і складають *соціально-психологічне середовище проживання*.

Таким чином, міське середовище підрозділяється на (1) фізичне (абіотичне), (2) біотичне, (3) штучне технічне, (4) штучне духовно-культурне і (5) соціально-психологічне середовище.

Міста представляють унікальне сполучення місця і людей, що його населяють, і своїм походженням і розвитком зобов'язані соціально-економічній активності людини.

Місто займає визначену частину земної поверхні, має в складі популяцію людини з високим показником щільності, виробничий комплекс, інфраструктуру і специфічне природне, штучне і соціально-культурне середовище проживання і, таким чином, представляє собою урбогеосоціосистему, або, скорочено, *урбосистему*. Соціальний блок в такій системі виконує системоутворюючу і керуючу функції.

Місто споживає ресурси енергії у вигляді копалин палива і їжі, води, використовує інформаційні ресурси, які надходять зовні, “вбирає” в себе нових мешканців. Результат функціонування міської системи виражається не тільки в виробництві матеріальних і духовних благ, нової інформації, але і значної кількості твердих, рідких і газоподібних відходів, які являються забруднювачами навколишнього природного середовища, і різного роду впливів, що змінюють місцевий клімат.

Природна підсистема урбогеосоціосистеми, через яку місто “вмонтоване” в структуру біогеоцінотичного покриву Землі і через яку воно зберігає зв’язки з біосферою, називається *урбоекосистемою*.

Стан і стійкість урбоекосистеми, включаючи її здатність до самоочищення, залежить від розмірів міської території і її особливостей (характер ландшафту і міської забудови, наявність відкритих просторів, водоймищ, зелених насаджень), кліматичних умов, кількості забруднень, що надходять.

Таким чином, місто представляється як комплексна система, до складу якої входить:

- урбоекосистема, тобто видозмінена під впливом людини природна екосистема міської території;
- соціальна підсистема, тобто функціонально диференційована сукупність людей, або соціосфера міста;
- промисловий комплекс, або техносфера міста.

Причому соціосфера бере на себе “представлення інтересів” природної екосистеми перед техносферою, відповідно обмежуючи негативні можливості останньої.

Урбоекологія як прикладна наука вивчає екологічні проблеми міст і формує оптимальні шляхи їх вирішення.

Об’єктами урбоекології являються урбогеосоціосистеми в їх сукупності, а також окремі біотичні і абіотичні компоненти міського середовища.

Предмет досліджень – стан і прогнозування шляхів розвитку урбогеосоціосистеми в цілому і взаємний вплив її окремих компонентів, а також вплив міського середовища на прилягаючі до міста території і їх біогеосистеми.

Основними задачами урбоекології як науки являються вивчення масштабу і інтенсивності антропогенного і технічного впливу на урбогеосоціосистему, визначення допустимого рівня такого впливу, розробка заходів, забезпечуючих стабільну підтримку допустимого рівня впливу, прогнозування можливих віддалених наслідків цього впливу і відповідне коригування системи середовищнозахисних заходів.